

Sygn. akt I UK 549/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 marca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Małgorzata Gersdorf (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Hajn

w sprawie z odwołania A. B.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 26 marca 2013 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 11 kwietnia 2012 r.,

oddala skargę.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 11 kwietnia 2012 r. Sąd Apelacyjny, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację A. B. od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 21 października 2011 r., oddalającego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, z dnia 5 kwietnia 2011 r., w przedmiocie odmowy prawa

do emerytury. Ubezpieczony wywodził prawo do tego świadczenia z art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.), tymczasem ustalono, że do dnia 1 stycznia 1999 r. wykazał 29-letni okres składkowy i nieskładkowy, a jego staż pracy w szczególnych warunkach był niższy od 15 lat.

W ocenie Sądu drugiej instancji, w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji prawidłowo ustalono na podstawie akt osobowych ubezpieczonego, że praca wykonywana przez niego w okresie od dnia 1 września 1969 r. do dnia 30 kwietnia 1978 r. na stanowisku mechanika chłodnictwa, niewymienionym w wykazie prac w szczególnych warunkach, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), nie była i nie miała właściwości pracy w warunkach szczególnych. Podczas wykonywania czynności pracowniczych polegających na naprawie i regeneracji agregatów lodówek sprężarkowych w przedsiębiorstwach A. i E., ubezpieczony – jakkolwiek niewątpliwie miał styczność z czynnikami szkodliwymi – to nie stale i nie w pełnym wymiarze czasu pracy. Prace spawalnicze, wykonywał sporadycznie; substancji chemicznych (kwasów) używał w razie konieczności, a ze szkodliwymi gazami miał styczność ograniczoną.

Skarga kasacyjna ubezpieczonego została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię oraz niewłaściwe zastosowanie art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 1, 2 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., w tym poz. 25 działu XIV wykazu A załącznika przez przyjęcie, że “zgodnie z nimi nie wykonuje pracy w warunkach szczególnych pracownik formalnie zatrudniony na stanowisku mechanika chłodnictwa, a wykonujący w pełnym wymiarze czasu prace przy regeneracji agregatów chłodniczych (sprężarkowych-hermetycznych) na wydziałach zakładu będących w ruchu, w postaci rozebrania agregatu i wypuszczenia z niego freonu, rozspawywania poszczególnych elementów, płukania skraplacza kwasem siarkowym, przedmuchiwania sprężonym azotem, spirytusem etylowym, benzyną ekstrakcyjną, napełniania urządzenia freonem, w ramach wykonywania których stale przebywał w pomieszczeniach, gdzie generowany był

znaczny hałas i narażony był na kontakt z substancjami szkodliwymi uwalnianymi w ramach zwykłej pracy zakładu”. Skarżący podkreślił, że w jego pracy doszło do połączenia i nałożenia się “czynności chłodniczych” przewidzianych w różnych działach wykazu A w dziale XIV poz. 25., tj. prace różne, a jednocześnie zarzucił naruszenie art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, § 1, 2 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. i poz. 83 działu III, poz. 11, 19, 38 działu IV oraz poz. 12 działu XIV wykazu A, załącznika do rozporządzenia, przez nieuwzględnienie prac wymienionych w tych przepisach, a przez niego wykonywanych.

Wobec zaprezentowanych twierdzeń faktycznych zarzucił naruszenie przepisów postępowania – art. 382 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c. – przez zaniechanie dokonania przez Sąd drugiej instancji własnych ustaleń dotyczących jego pracy w warunkach szczególnych i wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ustalenie prawa do emerytury przed ukończeniem wieku 65 lat przez mężczyznę urodzonego po dniu 31 grudnia 1948 r. wymaga - stosownie do art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych - osiągnięcia przez niego w dniu 1 stycznia 1999 r. (wejścia w życie ustawy) okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat. Jeżeli pracownik wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach wynosi co najmniej 15 lat (§ 4 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach).

Zatrudnienie w szczególnych warunkach ocenia się według przepisów powołanego rozporządzenia jako przepisów dotychczasowych, do których odsyła art. 34 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Jako „przepisy dotychczasowe” Sąd Najwyższy, w uchwale z dnia 13

lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNP 2002 nr 10, poz. 243), wskazał przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach. Stwierdził, że odesłanie dotyczy rodzajów prac, stanowisk, warunków uprawniających do wcześniejszej emerytury. W związku z tym okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu, są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy w warunkach wyszczególnionych w wykazach A i B stanowiących załącznik do rozporządzenia. Treść wykazów stanowi odniesienie dla ustalenia wykonywania pracy w szczególnych warunkach także po zmianie treści art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych ustawą z dnia 27 marca 2003 r. ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 56, poz. 498) i wprowadzeniu określenia pracy wykonywanej w szczególnych warunkach jako pracy o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia.

W związku z tym podkreślono w orzecznictwie, że do uzyskania emerytury na podstawie art. 32 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych uprawnia wyłącznie wykonywanie pracy na stanowisku określonym w wykazie A lub B, stanowiących załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306 i z dnia 9 maja 2006 r., II UK 183/05, niepublikowany). Zasadnicze znaczenie ma więc dostosowanie do tych przepisów treści poświadczenia wykonywania pracy w warunkach szczególnych przez zakład pracy, dokonywane według wzoru stanowiącego załącznik do przepisów wydanych na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia, lub w świadectwie pracy. Treść poświadczenia na podstawie posiadanej dokumentacji może obejmować tylko te stanowiska, na których w danym zakładzie pracy świadczone były prace odpowiadające charakterowi pracy opisanemu w odpowiedniej pozycji wykazu-załącznika do rozporządzenia. Inaczej

mówiąc, od pracodawcy wystawiającego zaświadczenie o wykonywaniu pracy w szczególnych warunkach wymagane jest wskazanie tylko tego stanowiska, na którym wykonywana była praca tego rodzaju, który został wymieniony w odpowiednim dziale załącznika-wykazu A lub B do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Chodzi przy tym tylko o rodzaj pracy określony w § 4-15 rozporządzenia, zgodnie z przypisaniem jej do działu umieszczonego w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia.

Dostrzegając, że w rozporządzeniu nie określa się prac wykonywanych w szczególnych warunkach przez wskazanie stanowisk, na których praca taka jest wykonywana, należy wskazać, że podstawą świadectwa wykonywania pracy w warunkach szczególnych jest wskazanie danego stanowiska pracy w przepisach resortowych wydanych na podstawie upoważnienia przewidzianego w § 1 ust. 2 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Przepisy te stanowiły dyrektywę dla organów zwierzchnich lub nadzorujących zakłady pracy do prowadzenia wykazów stanowisk wymienionych w załączniku do rozporządzenia i zawierały normy o charakterze informacyjnym, techniczno-porządkującym, uściślającym (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03, OTK-A 2004 nr 6, poz. 57 i Dz.U. Nr 144, poz. 1530 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 218/09, niepublikowany).

Zakres logiczny pojęcia „rodzaj pracy”, którym posłużono się w rozporządzeniu, obejmuje co najmniej jedno, a zwykle wiele stanowisk pracy, na których praca co do rodzaju, wykonywanych czynności oraz charakteru narażenia na szkodliwe czynniki została opisana w poszczególnych punktach załącznika. Nie ma relacji odwrotnej i nie jest możliwe uznanie za pracę w warunkach szczególnych pracy na jednym stanowisku, podczas której wykonywane są różne czynności odpowiadające poszczególnym rodzajom pracy określonym pod różnymi pozycjami wykazu A, załącznika do rozporządzenia. Przeciwnie, właściwa jest jedynie taka interpretacja, którą zresztą przyjął Sąd drugiej instancji, że wykonywanie pracy w szczególnych warunkach należy oceniać według wykazów stanowiących załączniki do utrzymanego w mocy rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach (por. wyrok Sądu

Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392 i z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306).

Skarżący, przedstawiając zaświadczenie pracodawcy, wykazał, że wykonywał pracę na stanowisku mechanika chłodnictwa w warunkach odpowiednich do warunków określonych pod poz. 25 działu XIV wykazu A, załącznika do rozporządzenia. To konkretne stanowisko nie zostało wymienione w wykazie prac w warunkach szczególnych, co nie jest przeszkodą uznania pracy za wykonywaną w takich warunkach, gdyż w przepisach rozporządzenia i wykazach stanowiących jego załączniki nie stanowi się o konkretnych stanowiskach, lecz o rodzajach prac wykonywanych w warunkach szczególnych. Konieczne jest jednak wykazanie faktu wykonywania pracy o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagającej wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. W szczególności osoba, która wykonywała zatrudnienie na stanowisku pracy niewymienionym w rozporządzeniu, a takim jest stanowisko mechanika chłodnictwa, musi wykazać, że stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywała bieżącą konserwację agregatów i urządzeń na oddziałach będących w ruchu, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie, czyli czynności określone w dziale XIV wykazu A pod poz. 25 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.

Praca skarżącego nie odpowiadała tej pozycji wykazu. Przyznał to skarżący w skardze kasacyjnej stwierdziwszy, że na stanowisku mechanika chłodnictwa wykonywał czynności przynależne różnym pracom w szczególnych warunkach wymienionym w dziale III pod poz. 83, w dziale IV pod poz. 11, 19, 38 i w dziale XIV pod poz. 12 wykazu A załącznika do rozporządzenia. Określając w ten sposób stanowisko swojej pracy domagał się utworzenie w drodze wykładni prawa norm ustalających stanowiska pracy w szczególnych warunkach – poza wykazem ustalonym przez prawo – tylko ze względu na podobieństwo czynności wykonywanych na stanowiskach pracy niewymienionych w wykazach, tymczasem za niedopuszczalną należy uznać wykładnię § 1 ust. 1 w związku z § 4-15 oraz poszczególnych pozycji wykazów stanowiących załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. prowadzącą do podmiotowego rozszerzenia

uprawnień do emerytury w wieku obniżonym. Ze względu na prawotwórczy charakter tego wykazu, nie jest możliwe konstruowanie prac wykonywanych w warunkach szczególnych poza wykazem, załącznikiem do rozporządzenia.

Każda praca określana jako praca w warunkach szczególnych musi odpowiadać jednemu konkretnemu punktowi działu wykazu stanowiącego załącznik do rozporządzenia. Nie określa rodzaju pracy świadczonej w szczególnych warunkach zestawienie różnych prac przewidzianych w różnych działach i pod różnymi pozycjami wykazu. Nie jest pracą w warunkach szczególnych praca na stanowisku na którym każda z wykonywanych czynności przypisana jest innej pozycji wykazu-załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Praca wykonywana w szczególnych warunkach nie może być zlepkiem, kompilacją czynności opisywanych w oddzielnych punktach wykazu. Ostatecznie praca na stanowisku niewymienionym w wykazie prac wykonywanych w szczególnych warunkach nie jest pracą wykonywaną w warunkach szczególnych, która uprawnia do wcześniejszej emerytury, choćby wykonywane były na tym stanowisku różne czynności przypisane pracom w takich warunkach, lecz dla innych stanowiskach.

Nie jest uzasadnione pozbawienie prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach pracowników, których pełny wymiar czasu pracy wypełnia wykonywanie nie jednego ale kilku rodzajów pracy w szczególnych warunkach, wymienionych w wykazie A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2013 r., III UK 47/13, niepublikowany), lecz nie jest możliwe uznanie za wykonywaną w szczególnych warunkach pracy, której charakter i czynności nie wypełniają w całości żadnej z prac wymienionych w załączniku do rozporządzenia.

Trafnie wprowadzie w skardze kasacyjnej wywiedziono, że w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2012 r., II UK 103/11 (niepublikowanym) dopuszczono uznanie za wykonujących pracę w szczególnych warunkach pracowników, których pełny wymiar czasu pracy zajmował nie jeden rodzaj pracy w szczególnych warunkach, lecz również inne prace określone w poszczególnych pozycjach działów wykazu, załącznika do rozporządzenia, lecz pominięto, że stan faktyczny tej sprawy obejmował pracownika pracującego przez pół zmiany

(dniówki) przy spawaniu, a przez pół zmiany wykonującego prace z użyciem substancji chemicznych. Nietrafnie zatem przytoczone stanowisko Sądu Najwyższego odniesiono do stanu faktycznego, w którym na pracę w pełnym wymiarze czasu pracy składały się – wskazywane przez skarżącego – czynności właściwe dla prac wymienionych w dziale III, IV i XIV. Żadnej z tych prac skarżący zresztą nie wykonywał stale i wszystkie nie obejmowały pełni jego czasu pracy.

Należy także zwrócić uwagę, że konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danej pracy w określonym dziale gospodarki (por. niepublikowane wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09 i I UK 24/09, z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, z dnia 19 maja 2011 r., III UK 174/10, z dnia 19 marca 2012 r., II UK 166/11 i z dnia 14 marca 2013 r., I UK 547/12). Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości w oddzielnych działach zostało powiązane z przypisaniem poszczególnych stanowisk pracy odpowiednim gałęziom gospodarki (np. dział I – prace w górnictwie, dział II – prace w energetyce itp.). Nie jest to przypadkowe, gdyż konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym, w zależności od tego, w którym dziale przemysłu jest umiejscowione. W określeniu rodzaju pracy uzasadniającej prawo do świadczeń na zasadach rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. chodzi więc wyłącznie o pracę określoną w jego § 4-15, a konkretnie pod odpowiednią pozycją wykazu-załącznika oraz o wykonywanie takiej pracy na stanowisku przypisanym do działu przemysłu umieszczonego w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia. Nie można uznać, że wykonywanie tylko poszczególnych czynności przypisanych pracom w różnych działach przemysłu powoduje takie samo narażenie na działanie szkodliwych czynników, jakiemu podlegają pracownicy danego działu.

Nie jest wobec tego trafne stwierdzenie, że ubezpieczony w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy był narażony na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy zatrudnieni przy pracach wymienionych w dziale III pod poz. 83, jako lutowanie płyt, blach i przewodów ołowianych oraz metali niezależnych, dziale IV pod poz. 11, jako produkcja gazów technicznych i napełnianie butli gazami technicznym, dziale IV, pod poz. 19, jako

przetwórstwo, magazynowanie, przepompowywanie, przeladunek, transport oraz dystrybucja ropy naftowej i jej produktów, dziale IV pod poz. 38, jako prace antykorozyjne i termoizolacyjne urządzeń i instalacji technicznych, dziale XIV pod poz. 12, jako prace przy spawaniu i wycinaniu elektrycznym, gazowym, atomowodorowym oraz dziale XIV pod poz. 25, jako bieżąca konserwacja agregatów i urządzeń oraz prace budowlano-montażowe i budowlano-remontowe na oddziałach będących w ruchu, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie A, załączniku do rozporządzenia.

Dążenie skarżącego do zakwalifikowania jego pracy jako wykonywanej w szczególnych warunkach, skoncentrowane na dobieraniu odpowiedniego przepisu do oceny charakteru rzeczywiście wykonywanych czynności, nie mogło się powieść także przez czynienie zarzutu niedokonania przez Sąd drugiej instancji własnych ustaleń co do tego, że na jego pracę na stanowisku mechanika chłodnictwa składały się czynności właściwe dla różnych prac i stanowisk wymienionych w załączniku do rozporządzenia, gdyż takie ustalenie było bezprzedmiotowe. Uzasadnia to oddalenie zarzutów naruszenia art. 382 k.p.c. w związku z art. 378 § 1 k.p.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną (art. 398¹⁴ k.p.c.).